

ANADOLU SELÇUKLU VAKFİYELERİ ÜZERİNE BAZI DÜŞÜNCELER

Sadi BAYRAM

Anadolu Selçuklu Vakfiyeleri, Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi IV. Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri, 25-26 Nisan 1994, Konya, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya 1995, s. 135-147.'de yayımlanmıştır.

Selçuklu vakfiyeleri dediğimiz zaman, zamanımızdan 800 yıl öncesine gitmemiz icap etmektedir.

Dolayısıyla bilim ve tekniğin henüz emekleme safhasına daha erişmeden, Rönesans ve Reform hareketleri doğmadan, bütün dünya ülkelerinin gözünün Orta-Doğu'da bulunduğu, Anadolu Selçuklularının dünyanın en ileri ve modern toplumu olduğunu hatırdan çıkarmadan, ilmin elyazısı ile birlikte medrese dersleriyle, yani ekseriyetle şifahi-ezber olarak, kulak dolgunluğu ile yayıldığını unutmamak gerekmektedir.

Eldeki Selçuklu vakfiyeleri çok cüz'idir. Bunların sayısı bugün 57-75'i geçmemekte, 100'e varmamakta ve asıl nüsha olmayıp, istinsah, yani kopya nüshalardır. Bir kısmı ise, siyâkat yazı çeşidi ile yazılmış şahsiyet kayıtları, yani, mütevellî, cami, medrese, imaret gibi vakıf eserlere görevli tayini ile ilgili Osmanlı kayıtlarıdır. Burada Selçuklu ile ilgili olan kısım sadece vakfın adıdır. Diğer bilgiler ise, Osmanlı Devrine aittir.

Selçuklu vakıfları genelde tomar denilen, bugünkü tabirle rulo diyebileceğimiz şekilde olup, tezyinatsızdılar. Daha sonraki dönemlerde, Yani Erken Osmanlı döneminde tezyinatın girdiği varsayılabilir. Zira halen eldeki Selçuklu vakıflarının kopyaları tezyinatsızdır. Asıl nüshalar ise, harpler, yangınlar, depremler, sel gibi tabii afetlerle şahısların elinden kaybolup gitmiştir. Bir

kısmı ise, yabancı gezginler, tüccarlar tarafından Batı dünyasına numune olarak kaçırılmıştır. Kaçırılma hadiseleri, genelde Anadolu kültür özelliğini batıya göstermek, oradan bir hatıra bulundurmak kabilinden olup, daha sonraları çeşitli müzelere ve koleksiyonlara dağılmıştır.

Vakfiyeler, devrinin sosyo-ekonomik kültürleriyle birlikte medeniyetlerininide bize aktaran, aksettiren önemli kıymeli vesikalardır.

Selçuklu tarihi konularında rahmetle andığımız Prof. Fuad Köprülü, Prof. Osman Turan, Prof.Dr. İbrahim Kafesoğlu, İbrahim Hakkı Konyalı, Ord.Prof.Dr. Ahmed Süheyl Ünver üstadımız, Prof.Dr. Feridun Nafiz Uzluk, Osman Nuri Gençosman, M. Zeki Oral, geçtiğimiz yıl vefat eden aziz dostumuz, hocamız Prof.Dr. Mehmet Altay Köymen, Prof.Dr. Nejat Kaymaz, Selçuk Üniversitesinden Prof.Dr. İsmet Kayaoğlu , Prof.Dr. Ali Sevim, Prof.Dr. Mikâil Bayram, arap kaynaklarını çok iyi tarayan Prof.Dr. Ramazan Şeşen, Prof.Dr. Refet Yinanç, Osmanlı vakfiyeleri konusunda Prof.Dr. Bahaeddin Yediyıldız çalışmışlar, değerli makaleler yayınlamışlardır.

Selçuku vakıfları ve vakfiyeleri konusundaki yayınlar ise şunlardır :

Osman Turan ; "Selçuklu Kervansarayları", Belleten C.X, 1946, s.471-495.

Osman Turan ; "Şemseddin Altun-Aba Vakfiyesi ve Hayatı", Belleten, C.XI, S.42, Ankara 1947, s.197-237.

Osman Turan ; "Mubârizeddin Er-Tokuş ve Vakfiyesi ", Belleten, C.XI, S.43, 1947, s,415-431.

Osman Turan ; "Selçuklu Devri Vakfiyeleri III, Celaledin Karatay Vakıfları ve Vakfiyeleri ", Belleten, C.XII, S.45, 1948, s.17-173.

Osman Turan ; Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar, Türk Tarih Kurumu Yayınları No.32, Ankara, 1958.

Osman Turan ; "Selçuklular Zamanında Sivas Şehri " Dil ve Tarih- bCoğrafya Fakültesi Dergisi S.IX/4, Ankara, 1951, s.447-457.

Osman Turan ; Selçuklu Tarihi ve Türk -İslâm Medeniyeti, 1965.

M. Zeki Oral ; "Selçuklu Devri Vesikaları Ahi Ahmed Nahcivanî Vakfiyesi ", İlahiyat Fakültesi Dergisi, C.III, S.3-4, Ankara 1954, s.57-65.

M. Zeki Oral ; "Turgutoğulları, Eserleri, Vakfiyeleri", Vakıflar Dergisi, S.III, Ankara 1956, s.31-65.

M. Zeki Oral ; "Aksaray'ın Tarihi Önemi ve Vakfiyeleri ", Vakıflar Dergisi, S.V,Ankara 1962, s.223-241.

M. Zeki Oral ; "Ahi Ahmet Nahcivanî Vakfiyesi", İlahiyat Fakültesi Dergisi, C.III, S.IV,Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1954, s.57-65 .

Doç.Dr. İsmet Kayaoğlu; "Torumtay Vakfiyesi", Vakıflar Dergisi, S.XII, Mars Matbaası, Ankara 1978, s.91-112.

Doç.Dr. İsmet Kayaoğlu ; "Râhatoğlu ve Vakfiyesi ", Vakıflar Dergisi, S. XIII, Ankara 1981, s.1-29.

Doç.Dr. İsmet Kayaoğlu ; "[Divriği Ulu Camii'nin 641 H/1243 M. Tarihli Orijinal Vakfiyesi] "Vakfiyenin Değerlendirilmesi", Divriği Ulu Cami ve Dar'üşşifasınının 750. Yılı Hatıra Kitabı (Hz. Yılmaz Önge, İbrahim Ateş, Sadi Bayram), Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Elif Matbaası, Ankara 1978, s.10-11.

Ord.Prof.Dr. Süheyl Ünver ; "Büyük Selçuklu İmparatorluğu Zamanında Vakıf Hastahanelerin Birkısımına Dair", Vakıflar Dergisi, S.I, Anlara 1938, s.17-23.

Ord.Prof.Dr. Süheyl Ünver ; Amasya Dar'üşşifası 1308,Tedavi Seririyatı ve Laboratuarı, C.V, No.17, İstanbul 1935, 6 s.

Sadi Bayram - Ahmet Hamdi Karabacak ; "Sahib Ata Fahrü'd-din Ali'nin Konya, İmaret ve Sivas Gökmedrese Vakfiyeleri ", Vakıflar Dergisi, S.XIII, Ankara 1981, s. 31-69.

Sadi Bayram; "Amasya-Taşova-Alparslan Beldesi Seyyid Nureddin er-Rufâî'nin 655 H./1257 M. Tarihli Arapca Vakfiyesi Tercümesi ile 996 H./1588 M. Tarihli Seyyid Fettah Veli Silsile-nâmesi ", Vakıflar Dergisi, S.XXIII, Tisamat Basım Sanayii, Ankara 1994, s.31-74.

M.Cevdet ; " Sivas Dar'üşşifası Vakfiyesi Tercümesi", Vakıflar Dergisi, S.I, Ankara 1938, s. 35-39.

M.Ferit - M.Mesut; Selçuk Veziri Sahip Ata ile Oğullarının Hayat ve Eserleri, İstanbul, 1934.

Şakir Ülkütaşır; "Sinop'ta Selçuklular Zamanına Ait Tarihi Eserler ", Tarih ve Arkeologya Dergisi, S.V, Matbaası, Ankara ,? s.?

Nejat Kaymaz; Pervane Mu'inü'd-din Süleyman, Ankara, 1970.

İ.Uzunçarşılı-R.Nafiz; Sivas Şehri, İstanbul, 1928.

Prof.Dr. Ahmet Temir; Kırşehir Emîri Caca Oğlu Nureddin'in 1272 Tarihli Arapca-Moğolca Vakfiyesi, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1959.

Cevdet Çulpan; Türk Taş Köprüleri, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1975.

Halil Edhem [Eldem]; Kayseriyye Şehri, İstanbul, 1334.

Erzurum- Pasinler mevki, Pulur bahal (Yeğen Paşa) Köyü'nde Uz Bey meşhurlarından, Kirman ayânından ve İmam Muhammed Bâkirî evlâdından, Fahrü'l-meşâyihin ve Kutbü'l-ârifin Seyyid Şerif Halil Gucudivani Vakfiyesi, I. Vakıf Haftası Kitabı, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1993, s.6-7. [Evâsıt-ı Recep 440 H./ 24 Aralık 1048 M. tarihidir. İkinci vakfiye ; Tevahir-i Recep 440 H. / 9 Ocak 1049 tarihli olup, Seyyid Halil Divâni ibn-i Seyyid Şerif Mehmed Cihangir'e aittir. Vakfiye, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 606/2 numaralı defterin 74-76 sayfa 102. sırasında da kayıtlı olup, Türkçesi 1989 numaralı defterin 110. sayfa , 24 sırasındadır]. Her iki belgenin baş kısımlarında kadı tasdiki bulunmakta olup, "işbu vakfiye, Mahkeme-i Evkâfın 26 Cemaziyelûlâ 1329 (13 Mayıs 1911 M.) tarihli i'lâmı üzerine 4 Şevval 329 (15 Eylül 1911 M.) tarihinde sudur eden İrade-î aliye mucibince kaydolunmuştur" ibaresi mevcuttur.

Vaknâme-i Rab'-ı Raşidî, neşreden Müctabâ Minovi- İrac Afşar, Tahran 1350 (İntâşârât-ı Encümen-i Asar-ı Millî).

Mükrimin Halil Yinanç; Seluklu Devri Türkiye Tarihi I, Anadolu'nun Fethi, İstanbul 1944 .

Fuad Köprülü; Anadolu Selçukluları Tarihi'nin Yerli Kaynakları, Belleten, S.VII/27, 1943, s. 410.

Refet Yinanç; Yavtaş Arslan'ın 610 Tarihli Sivas Yakınlarındaki Kesikköprü ve Ribat Vakfiyesi, 1979 . (Doçentlik tezi- Bazı bölümleri Vakıflar Dergisi'nin XXII-XXIII. sayılarında üç bölüm halinde yayınlandı.)

Doç.Dr. Refet Yinanç; "Selçuklu Medreselerinden Amasya Halifet Gazi Medresesi ve Vakıfları", Vakıflar Dergisi, S.XV, Önder Matbaası, Ankara 1982, s.5-22.

Prof.Dr. Refet Yinanç; "Sivas Abideleri ve Vakıfları I" Vakıflar Dergisi, S.XXII, Lâle Matbaası, Ankara 1991, s.15-44.

Prof.Dr. Refet Yinanç; "Sivas Abideleri ve Vakıfları II" Vakıflar Dergisi, S.XXIII, Tisamat Basım Sanayii, Ankara 1994, s.5-18.

Dr. Zeki Atçeken; "İplikçi (Altun-Aba) Medresesi'nin Bilinmeyen Bir Yönü ve Osmanlılar Zamanında Bakımı ve Kullanılması," Vakıflar Dergisi, S.XXII, Lâle Matbaası, Ankara 1991, s.315-321. (Osmanlı dönemi anlatılır).

Yaşar Yücel; XIII-XV. Yüzyıllarda Kuzey-Batı Anadolu Tarihi Çobanoğulları Candaroğulları Beylikleri, Ankara 1980.

Adnan Gürbüz; "Elvan Çelebi Zaviyesi'nin Vakıfları", Vakıflar Dergisi, S.XXIII, Tisamat Basım Sanayii, Ankara 1994, s.25-30.

Dr. Nazif Öztürk "Vakıflar Arşiv Kayıtlarına Göre Niksar Vakıfları", Vakıflar Dergisi, S.XXIII, Tisamat Basım Sanayii, Ankara 1994, s.45-68.

* * *

Rahmetli Prof.Dr. Mehmet Altay Köymen'in 1974 tarihli "Selçuklu Devri Kaynakları Olarak Vakfiyeler" konulu araştırmasına göre (1) üzerinde çalışılmış, bilinen Selçuklu vakıflarını şöyle tasnif etmiştir :

4 hükümdar vakfiyesi: İzzeddin Keykâvus, I.Alâeddin Keykubad, II.-III Gıyaseddin Keyhüsrev,
24 devlet adamı (vezir ve pervâneler),
6 Hatun Vakfiyesi,
14 din adamı ve ahi vakfiyesi vardır, ki tamamının toplamı 51'dir.

Prof.Dr. Mehmet Altay Köymen 49 vakfı (verdiği vakıf isimleri 49'un çok altında olup, 20 civarındadır) tetkik ederek şu sonuca ulaşmıştır :

18 zaviye (ribat-hangâh),
1 cami-mescid,
7 medrese,
5 aile, cami, medrese mensupları,
3 kervansaray,
3 türbe,
1 dar'üş-şifa ,
1 köprü,

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi ile diğer bazı kayıtlarda rastlanan 57 söz konusu vakfiye adları ise şöyledir :

Konya - Sultan Alâeddin Camii ve Dar'üşşifası Evkaf Muhasebe Kayıtları Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi No : 3942, 7532, 7556. Bu kayıtların tarihi ise : 1083, 1084, 1089, 1092, 1095. 1080 yılının geliri 184.890 akçe; 1090 yılı geliri 147.890 akçe; 1090-1092 yılı geliri 476.221 akçe. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde olup, yer darlığı sebebiyle Devlet Arşivi Genel Müdürlüğü depolarına kaldırılmış, tasnif edilmemiş, 150 mühürlü çuval içerisinde Osmanlı döneminden kalma eski yazı milyonlarca Evkaf Muhasebe Kayıt Defterleri bulunmaktadır. Personel azlığı, zaman kifayetsizliği, yer darlığından tasnif edilmeyi beklemektedir. Bu günkü şartlara göre en az beş yıl daha bekleyecektir.

Amasya - Pervana bini Süleyman Vakfı, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 490 numaralı defterin 339 sayfası. Türkçesi; 1989 numaralı defterin 447 sayfa, 84 sırasındadır.Tarihi: 692 H.

Amasya - Merzifon - Meşhu'ril afak (Emir-i) Şehabid devle Ved-dîn Şadi Bey bin el-merhum İzzü'ddin Balaban Vakfı (Besmele hariç 29 satır arapca), tarihi 725 H., Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 990 numaralı defterin 170. sayfa 162 sırasında kayıtlı olup tercümesi yoktur. Şadi Bey bin Bayraklı Gazi Vakfiyesi ise 815 tarihlidir. 1341 tarihinde tescil edilmiştir.

Amasya, Muzafferid-dîn Pervâna Bey bini Osman Vakfı : Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 579 nnumaralı defterin 31 sayfa 19 sırasında kayıtlı olup arapcadır. Ayrıca Amasya Muhasebe Defterinin 1135/339. da kaydı bulunmaktadır. Vakfiye 699 H. tarihli olup, 1211 H. tarihinde tescil edilmiştir. Ayrıca H.692 tarihli cami vakıf kaydı olup, Atik Amasya Muhasebe Defterinin 1099/103 (490 numaralı Defter, sayfa 339 da) numarasında kayıttır. Tercümesi; 1989 numaralı defterin 477 sayfa, 84. sırasında bulunmaktadır.

Amasya Halifet Gazi Medresesi, Halifet Emirzâde Ali oğlu Şucaeddin Süleyman Bey oğlu Alâeddin Emir Ali'nin 762 tarihli vakfiyesi, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 610 numaralı defterin 40. sayfası 47. sırasında kayıtlıdır. Türkçesi, 1989 numaralı defterin 130 sayfasındadır. (Oğlu ve torunu tarafından vakfiye yenilenmiş olup, asıl vakfiye 1209 tarihlidir).

Amasya Halifet Gazi (Emir-i Kebir Mübarezeddin Halife el-Gazi bini Kuli) Vakfiyesi, 622 H. tarihli olup, Müceddet Anadolu 25 numaralı defterin 37. sayfasında; Türkçesi, 1967 numaralı defterin 307 sayfa, 59 sırasında kayıtlıdır.

Amasya - (Samsun) Havza Gazi Çelebi bin-i Mes'ud Selçukî (Altunbaş bin Sultan Mes'ud Vakfı) : 740 H. tarihlidir . Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi 609 numaralı defterin 226 sayfa 269-270-271 sıralarında; tercümesi 2195 numaralı defterin 492 sayfa, 85. sırasında kayıtlıdır. Orijinalleri, Tescil Kutusu No: 31/ 269-270-271'de muhafaza edilmekte olup üç vakfiyedir.

Amasya Kaya Paşa bin Kaya Çelebi ibn-i Mehmed Çelebi Vakfiyesi, 585 H. tarihlidir. 587 numaralı defterin 139 sayfa, 169 sırasında; tercemesi 2105 numaralı defterin 453 sayfa, 75. sırasında kayıtlıdır.

Amasya Gazi Şah Çelebi oğlu Hoca Bey'in 706 H. tarihli vakfiyesi de Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde olup, 607 numaralı (Müceddet Anadolu 21/29) Defterin 10. sayfa 11. sırasında kayıtlıdır. Tercümesi 1768 numaralı defterin 75. sayfa, 18. sırasındaadır.

Ankara Seyyidü'l-Meşayih el-hac Sinaneddin Yusuf bin Hasan Vakfiyesi, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 647 H. tarihli, 592 numaralı Defterin 50. sayfa, 49. sırasında ; tercümesi 1964 numaralı defterin 402 sayfa, 321 sırasında kayıtlıdır.

Ankara- Koçhisar, Ali Bey bin Devlethan, 727 H. tarihlidir. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 587 numaralı defterin 139 sayfa, 170 sırasında kayıtlıdır.

Ankara El-hac Bahaeddin bini Ebil fazlı Ankaravî Vakfı, 738 H. tarihlidir. Vakıflar Genel

Müdürlüğü Arşivi, Mücaddet Anadolu Defteri, 7/15, sayfa 254 (593 numaralı defterin 254 sayfa, 201 sırasında) ; Türkçesi 1768 numaralı defterin 202 sayfa 47 sırasında kayıtlıdır.

Çorum - Osmancık, Beyler Çelebi demekle meşhur Tacü'ddin Mehmed Çelebi bini Ahmed Vakfı, 727 H. tarihli olup, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 484 numaralı defterin 137. sayfa, 2. sırasında; tercümesi 1989 numaralı defterin 494 sayfa, 89 sırasında; II. vakfiyesi 1989 numaralı defterin 495 sayfa 90. sırasında kayıtlıdır.

Çorum - Osmancık, Emir-i Azam Gazi Osman Bey Vakfı, 737 H. tarihli olup, 1335 R. tarihinde tescil edilmiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 608 numaralı defterin 292 sayfa, 323 sırasında; tercümesi 2132 numaralı defterin 344 sayfa 69 sırasında kayıtlıdır.

Çorum - İskilip, İskilip Kadısı Şükrullah Çelebi Vakfı, 740 H. tarihli olup, 1267 H. yılında tescil edilmiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 581 numaralı defterin 491 sayfasında kayıtlıdır.

Elazığ - Harput, Mehmed Bin-i Kemaleddin Vakfı, 534 H. tarihli olup, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 581/1 numaralı defterin 106 sayfa 113 sırasında ; Türkçesi 1967 numaralı defterin 288 sayfa, 55 sırasında kayıtlıdır.

Eskişehir - Sivrihisar, Ebul Feth Keykâvus bin Keyhüsrev'in Vakfı, 657 H. tarihli olup, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Haremeyn I, s. 32'de (737 numaralı defterin 63 sayfa, 40 sırasında; tercümesi 2134 numaralı defterin 304 sayfasında) kayıtlı olup, 1115 H. yılında tescil edilmiştir.

Erzurum - Pasinler, Turgut Kirmanî - (Yeğen Paşa) Vakfı (440 H. / 1049 M. tarihli vakfiye Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Defter No: 606, sayfa 76, sıra 25 'de kayıtlı bulunmaktadır. Türkçe kaydı 1989 numaralı defterin 115 sayfa 25. sırasında; Ayrıca Abnik livasında Pulurbahal vakfı Turgut Bey olarak da gösterilmekte, yanlışlık sonucu Yeğen Paşa Karyesinde İvaz Bey vakfı olarak kaydedildiği meşruhatı, 1989 numaralı defterin 26. sıra, 116-117. sayfasında, vakfiye ile birlikte bulunmaktadır :

Erzurum Fihristi: 197, sahife 13; Esas 4/1828; Erzurum Muhasebe Defteri 488, sahife 240, sıra 164.

Halep, Hacı Safiye Hatun Vakfı, 602 H tarihlidir, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 583 numaralı defterin 246 sayfa, 196 sırasında ; tercümesi 2132 numaralı defterin 28. sayfa, 6. sırasında kayıtlıdır.

Halep, Şemseddin bin-i Takiyüd-din Vakfı, 726 H. tarihlidir, 1286 H. yılında tescil edilmiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 584 numaralı defterin 296 sayfa, 144 sırasında kayıtlı olup, tercümesi yoktur.

Konya - Mevlânâ Celâleddin-î Rûmi için yapılan vakıflar (Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi , No : 3817 (H. 919 yılı, 3824, 9223).

Konya - Şeyh Sadrü'd-Din Konevî Evkafı (Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi, No : 1383 (1001 H. tarihli), 7555 (1090 H. tarihli),

Konya - Huand Fatma Hatun binti Ebü'l-Feth Sultan Keykâvus (yanlışlıkla Ferhuniye adıyla da fihriste girmiştir) Vakfı, 700 H. tarihlidir. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 596 numaralı (Müceddet Anadolu 17/25) defterin 146 sayfası , 134 sırasında; tercümesi 1767 numaralı defterin 373 sayfa, 87.sırası ile Müceddet Anadolu Defterinin 10/18 numara ve 146. sayfasında kaydı bulunmaktadır. Vakfiyenin esas tarihi 700 olup, tescil tarihi ise 866 H. / 1461-62 M. dir).

Konya - Sultan İbrahim Bey bin Said Bey'in , Şeyh Torasan'a Vakfı (509 H./1115-16 M. tarihli olup, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde 582/1 numaralı deftrin 139 sayfa, 93 sırasında kayıtlı bulunmaktadır. Türkçesi 1967 numaralı defterin 264 sayfa, 51 sırasında).).

Konya, Gıyasü'd-din Keyhüsrev bin Kılıç Arslan bin Gıyasü'd-din Keyhüsrev bin Alâü'd-din Keykubad'ın 672 H./1273 M. tarihli Şeyh Behlül Dâna Vakfiyesi (1273 tarihli olup, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 582/1 numaralı defterin 247 sayfası 173. sırasında kayıtlıdır. Türkçesi ise 1961 numaralı defterin 21. sıra , 133 sayfasındadır.).
Kutluğ Uluğ Yavtaş Hacib Ebul Leys Arslan bin Sinbad (616 H./ 1219-20 M.tarihli olup, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 581/2 numaralı defterin 288 sayfa, 290. sırasına kayıtlıdır. Türkçesi 1967 numaralı defterin 334 sayfa, 66. sırasında).

Konya, Şeyh Mu'inü'dd-Din bin Süleyman [Pervane ?] Vakfı ; Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Defter No : 581/2 numaralı defterin 296 sayfa 298. sırasına kayıtlı olup, 748 H./1347 M. tarihlidir. Türçesi 1862 numaralı defterin 425 sayfa, 90 . sırasındadır.

Karaman - Larende, Abdül Muhsin Vakfı, (temliknâme), 663 H. tarihli, olup, IV. Kılıçarslan , Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Sivas Muhasebe Defteri, sayfa 356, Müceddet Anadolu (35/116) 619 numaralı defterin 116 sayfasında kayıtlıdır.

Kastamonu - Emir Mahmud Bey Vakfı, 626 H tarihli olup, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 592 numaralı defterin 247. sayfasında; tercümesi 1862 numaralı defterin 295 sayfa, 59 sırasında kayıtlıdır.

Kastamonu Emirü'l-Kebir el-Aksarayî Cemâleddin Firenşah el-Hızır bin-i İzzüddeve Vakfiyesi, 688 H. tarihli olup, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 609 numaralı defterin 99. sayfa, 120 sırasında; tercümesi 1767 numaralı defterin 94 sayfa, 18. sırasında kayıtlıdır.

Kayseri Alemü'd-din Emir Kayseriyye Vakfı, 500 H. tarihli olup, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 582/1 (Anadolu başlar 1267) numaralı defterin 4. sayfa 14.sırasında; tercümesi 1961 numaralı defterin 130 syfa, 20 sırasında kayıtlıdır.

Kayseri Sultan Gıyasü'd-din Keyhüsrev Alâü'd-din Ebü'l-Feth (Keyhüsrev bin-i Keykubad) Selçukî Vakfı, 644 H. tarihli olup, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 599 numaralı defterin 146. sayfa, 109.sırasında; tercümesi 2105 numaralı defterin 460 sayfa, 78 sırasında kayıtlıdır.

Kırşehir Pir-i Pirân Nasrüddin Ahi Evran Zaviyesi Vakfı (733 H. / 1333 M. tarihli, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 608 numaralı deftrin 4. sayfa 4 sırasına kayıtlıdır. Türkçesi 1989 numaralı defterin 38. sayfa, 9. sırasına kayıt edilmiştir.),

Kırşehir Emir-i Kebir Nureddin Cibril Bey bin-i Caca Bey Vakfı, 670 H. tarihli olup, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 608/2 numaralı (Müceddet Anadolu 23/213) defterin 17 sayfa,

9.sirasında; tercümesi, 1989 numaralı deferin 309 sayfa 56. sırasındadır. İskilip'e ait bilgi ise, 607 numaralı (Müceddet Anadolu 21/29) 300 sayfasında kayıtlıdır.

Karahisar-ı Şarkî - Sultan Gıyased-din Keyhüsrev bin-i Kılıç Arslan Vakfı, 672 H. tarihli olup, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 582/1 numaralı (Anadolu başlar 1267/247) defterin 247. sayfası, 173. sırasında; tercümesi 1961 numaralı defterin 133 sayfa 21. sırasında kayıtlıdır.

Karahisar-ı Şarkî - es-Şeyh Pir Hasan Vakfı, 716 H. tarihlidir. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 582/1 numaralı defterin 105. sayfasında; tercümesi 1768 numaralı defterin 105 sayfa, 72 sırasında kayıtlıdır. 1268 H. tarihinde tescil edilmiştir. [Aynı sayfa, Karahisar-ı Şarkî'de Olmuş Karyesinde es-Şeyh Sinan Vakfı olarak da geçer] ; tercümesi 1768 numaralı defterin 317. sayfa 75. sırasındadır.

Karahisar-ı Şarkî - Behram Gazi Bey bin-i Davud Vakfı, 748 H. tarihlidir, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 581/2 numaralı defterin 296 sayfa, 298 sırasında; tercümesi 1862 numaralı defterin 423 sayfa, 90. sırasında kayıtlıdır. (İsminin Bayram olduğu Esmâ Hatun bint-i Süleyman Bey ve Emir Bey bin-i Bayram Gazi vakfiyesinde sarihtir).

Küdüs - es-Şeyh Ebu Medyen Şuayb bin-i Mehmed Mağribî Vakfı, 720 H. tarihli olup, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 589 numaralı defterin 193. sayfa, 329 . sırasında ; tercümesi 2105 numaralı defterin 284 sayfa, 40. sırasında kayıtlıdır.

Kütahya, İshak Fakih bin-i Halil Hayrullah Vakfı, 725 H. tarihli olup, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Müceddet Anadolu defterin 23/31 (608/2) numaralı 296 sayfa, 239.sıra; tercümesi 1862 numaralı defterin 334 sayfa, 68. sırasında; Müceddet Anadolu defterinin 18/26 (604) 46.sayfa, 63. sırasında; tercümesi 2005 numaralı defterin 424 sayfa, 276. sırasında kayıtlıdır.

Malatya, Emir-i Kebir el-Hac Hüsameddin Dilenci bin-i İbrahim Vakfı, 708 H. tarihlidir. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Genel No. 1700, dolap no 147 'de kayıtlıdır. Aynı zamanda 582 numaralı defterin 69 sayfa, 42 sırasında; tercümesi 1989 numaralı defterin 446 sayfa, 78. sırasında kayıtlıdır.

Mardin, El-Melîkü'l-Mansur Kudbid-din İlgazi bin-i Temurtaş el-Artukî (Mardin Hükümdarı) Vakfı, 573 H. tarihli olup, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Müceddet Anadolu 19/27 (605) numaralı defterin 50 sayfası, 70. sırasında; tercümesi 1768 numaralı defterin 78 sayfa, 19. sırasında kayıtlıdır.

Uluborlu, Hüsrev Çelebi bin Ali Çelebi Vakfı, 702 H. tarihli olup, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Anadolu Başlar 1211 (579) numaralı defterin 399 sayfa, 178 sırasında; tercümesi 1961 numaralı defterin 172 sayfa, 33. sırasında kayıtlıdır.

Şam, Saliha Hatun binti Selaheaddin Pehlivan Vakfı, 708 H. tarihli olup, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 584 numaralı defterin 258. sayfa, 115 sırasında ; tercümesi, 2132 numaralı defterin 70. sayfa, 11. sırasında kayıtlıdır.

Şam, es-Seyyid, es-Şeyh Necibü'd-din Abdullah bin-i Abdullah Ebu Mehmed Vakfı, 586 H. tarihlidir. 1324 yılında tescil edilmiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 596 numaralı defterin 2. sayfa, 2. sırasında kayıtlıdır. Tercümesi henüz yapılmamıştır.

Şam - Mısır, Ebu Said Beliğar Vakfı, 507 H. tarihlidir. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 583 numaralı defterin 31. sayfası, 25 sırası; tercümesi 2105 numaralı defterin 238 sayfa, 25. sırasında kayıtlıdır.

Sivas Sultan İzzüddin Keykâvus bin Keyhüsrev Dar'üş-şifa Vakfiyesi, (Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 584 numaralı defterin 290 sayfa , 138 sırasına kayıtlı olup, türkçesi 2.105 numaralı defterin 364 sayfa 56. sırasına kayıtlıdır. 615 H./1218 M. tarihlidir. Fihristlerde , Dolap 243'de 600 tarihli bir kayıt daha bulunmaktadır.

Sivas Ahi Emir Ahmed Zeynül Hac Vakfiyesi : 733 H./ 1333 M. tarihli olan vakfiye; Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi 608 numaralı Defterin 3. sayfasında kayıtlıdır. Türkçesi ise ; 1989 numaralı defterin 38 sayfasındadır.

Sivas Sahip Kıvâmü'd-din ibn Râhat'ın Vakfiyesi 721 H./ 1321 M. tarihli olup, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 578 numaralı defterin 3. sayfa , 3. sırasına ; tercümesi, 1768 numaralı defterin

327 sayfa, 78 sırasında kayıtlıdır.

Sivas -Kayseri, Vüzerâ-i Selçukî'den Arslan Bey bin-i Senbat Vakfiyesi, 616 H. tarihli olup, 1255 Anaolu Başlar (581/2) numaralı defterin 288-290. sayfasında; tercümesi 1967 numaralı defterin 334 sayfa, 66. sırasında kayıtlıdır.

Sivas, Emirci Sultan Vakfı, 721 H. tarihli olup, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Müceddet Anadolu 9/17 (595) numaralı defterin 121 sayfası, 112 sırasında; tercümesi 2132 numaralı defterin 169 sayfa, 28. sırasında kayıtlıdır.

Sivas, Cemaleddin Elbizim bin-i Kutlu Beg Vakfı, 750 H. tarihlidir. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 618/2 numaralı defterin 69. sayfası, 23. sırasında; tercümesi 1768 numaralı defterin 351 sayfa, 84. sırasında kayıtlıdır.

Sivas - Akdağ, Nurullah Bey bin-i Mehmed Bey Vakfı, 724 H. tarihlidir. 1333 yılında tescil edilmiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 607 numaralı defterin 180 sayfa 276. sırasına kayıtlıdır. Tercüme edilmemiştir.

Tokat - Niksar, Melik Danişmend Gazi ibn-i Seyyid Melik Gazi ibn-i Hüseyin Gazi Zaviye Vakfı, 560 H./ 1164 M. tarihlidir. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Defter no, 581/2, sayfa 349, sıra 351, Türkçesi, 2104 numaralı defterin 437. sayfa, 44. sırasına kayıtlıdır.

Tokat - Niksar, Ahi Ahmed Nahcivanî Vakfı, 690 H./ 1291 M. tarihlidir. Vakfiyenin aslı Ankara Etnoğrafya Müzesi 11842/245 sırada kayıtlıdır. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Yeni Tescil Defter (Türkçesi) numarası, 2157 defterin 135. sayfasında kayıtlıdır.

Tokat - Niksar, Ahi Pehlivan Vakfı, 723 H./1323 M. tarihlidir. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Defter no, 581/2, sayfa 298, sıra 310; Türkçesi, 1967 numaralı defterin 361 sayfa, 77. sırasına kayıtlıdır.

Tokat - Emir Şerafeddin Ebu Talib Ali bin Kıvamü'd-din İsfahanî'nin vakfiyesi (730 H./ 1330 M. tarihli olup, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi 582/1 numaraı defterin 118 sayfa 79. sırasında kayıtlıdır. Türkçesi ise, 1967 numaralı defterin 37 sayfa, 12. sırasındaadır).

Tokat, Emir-i Kebir Taced-din Ahmed bin-i Süleyman Şah Vakfı, 774 H. tarihlidir. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 589 numaralı defterin 256 sayfa, 423 sırasında; tercümesi 1961 numaralı defterin 141 sayfa, 23. sırasında kayıtlıdır.

Kayseri Defterleri, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi, nr. 136. s.47 a, 65 a, 130 a, 138 a, 141 a, 146 a, 170 b . v.d.

Sivas Defterleri, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi, nr. 14, s.45 a, 46 a, 90 a, 103 b, 171 a, 261 b, 280, 281 a, 282 a. v.d.

Konya Defterleri, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi, .

Malatya Defterleri, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi, nr. 142. s.35 a, 36 a, 37 b, 41 a, 42 a, 43 a, 44 a, v.d.

Tokat Defterleri, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi,

Amasya Defterleri, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi,

Kırşehir Defterleri, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi,

* * *

Selçuklu vakfiyelerinin eldeki nüshaları, genelde Osmanlı dönemi istinsah kopyalarıdır. Asılları maalesef yangın, sel, deprem, savaş gibi sebeplerden dolayı günümüze intikal etmemiş, zayı olmuşlardır. Bu sebeple de vakfiyenin aslının yırtık olması, o kısmın kopmuş olması sebebiyle vakfiyede küçük atlamalara neden olmaktadır.

Ayrıca hattatlar, yer ve şahıs isimlerini, bilhassa yabancı isimleri bilemediklerinden yanlış okuyup, yanlış harflerle yazdıklarından veya cehaletleri sebebiyle yanlış kaydettiklerinden; bugün bu vakfiyeleri inceleyen ilim adamları çok zorlanmaktadır. Yine bilindiği gibi Anadolu topografyası için bu isimler önemli mihenk taşlarıdır.

İslâmiyetin geniş hoşgörü şemsiyesi altında Selçuklu vakıfları; Allah rızası, hayır-hasenat duygusu, insanlık sevgisi ve dolayısıyla tamamen insanlık humanizmi tesiri altında yapılmıştır. Vakfiyelerde din, dil, cinsiyet ve ırk farkı gözetilmemiştir. Bugün bizler bu konularda Selçuklu toleransını maalesef gösterememenin burukluğu içindeyiz. Fatih Sultan Mehmed İstanbul'u fet ettiği zaman çok okuduğu, tarihe meraklı olduğu için, Batılıların 1948 yılında kabul ettiği "İnsan Hakları Beyannamesi"ni 1453 yılında ilân etmiştir. Bosna-Hersek konularında batının çifte standartı da gözler önünde sergilenmektedir. Alınacak çok dersler bulunmaktadır. Ama yine de bizler Selçuklu toleransı ile dünyayı görmeye gayret edelim !...

Anadolu Selçuklu vakfiyeleri konusunda önceki büyüklerimiz bugüne kadar hemen hemen herşeyi söylemişler... Bizim de artık yeni bir vakfiye veya belge parçası bulma şansımız , süprizler istisna olmak üzere maalesef pek yok! Yapılacak tek şey analiz ve yanlış noktaların bulunarak yeniden yorumlanması. Bunun için de çok iyi arapca ve farsca bilgisi gerekli

Bir de eski arapca yazma kaynaklardan, yine Selçuk Üniversitesi mensuplarından, adaşımız Sayın Prof.Dr.Mikâil Bayram yaptığı gibi, iğne ile kuyu kazarak bilgi kırıntıları toplamak, bu kırıntıları tahlil etmek... Yine Sayın Mikâil Bayram'ın nakillerine göre ilk tüp bebeğin Selçuklular zamanında bulunduğu yeniden keşfedilmesi gibi...

O halde bizler, sanat tarihi ile meşgul olanlar, bilinenleri yeniden araştırarak, incelemelerde bulunarak keşfetme arzusu içindeyiz. Sebebi ise, eski eserlerimizi zamanın tahribinden, kullanım tahribinden, tabiat tahribinden kurtararak, eski eserin eski şeklini tesbit ederek, gelecek nesillere bu eserleri fonksiyon vermeye de uğraşarak aktarabilmek !..

* * *

Biraz önce Selçuklu vakfiyeleri konusunda süprizler istisna demiştim. Bir süpriz de bendenize rastladı.

Amasya ili Taşova ilçesi Alparslan beldesinde Seyyid Nureddin er-Rufâi'nin 655 H./ 1257 M. tarihli bir Selçuklu vakfiyesine tesadüf ettik. Vakfiye, Vakıflar Dergisi 23.sayıda, Temmuz 1994 tarihinde yayınlandı.

Seyyid Nureddin er-Rufâi'nin Alparslan'da bir külliyesi olup, vakfiyesi 1257 tarihli olduğuna göre, külliyenin o tarihte inşasının bitmiş olduğunu biza hatırlatmaktadır.
Bir konuyu burada tartışmaya açmak istiyorum :

Amasya Tarihi yazarı, Hüseyin Hüsameddin, Seyyid Nureddin Alparslan'ın kabrinin Niksar'da, Melîk Gazi Mezarlığı girişinde, yolun hemen güneyinde olduğunu belirtir.(2)
Doç.Dr.Halit Çal, Niksar'daki Türk Eserleri'ni (3) anlatırken ; Hüseyin Hüsameddin'in tarifine uyan, Melîk Gazi Mezarlığı girişinde, Doğan Şah Türbesi karşısında sanat tarihçiler tarafından

mimarisi dikkate alınarak, XII. yüzyıl ortaları ile XIII. yüzyıl başlarına tarihlenen ve içinde kimin yattığı bilinmeyen, Eyvan Türbeler'den bahseder. Moloz taş örgü ile inşa edilen Eyvan Türbeler'in beşik tonoz ile örtülü olduğunu dilatasyondan anlaşıldığı kadarı ile önce doğudaki, sonra batıdaki eyvanın yapıldığını, eyvanların sadece ağız kısımlarının açık olduğunu, gövdelerinin tepeye kadar dolu ve yana dayalı olduğunu belirtir.

Eğer, Hüseyin Hüsameddin haklı ise; (H.Hüsameddin garbdeki diyorsa da önce yapılan eyvan doğudaki eyvan olduğu için biz doğuyu tercih ettik) doğu eyvandaki türbe, Seyyid Nureddin Alparslan er-Rufâî'ye ait olup rahmetli Osman Turan'ın yayınladığı satış vesikasındaki (4) tarihi de dikkate alırsak 1301 yılından sonra inşa edildiğini söyleyebiliriz.

Batı eyvandaki Türbe ise; yine Hüseyin Hüsameddin'e göre, Seyyid Nureddin Alparslan'ın biraderi, Rufâîzade Alâeddin Savcı Bey'e ait olmalıdır ki, H.740,747 veya 749 (1348-49 M.)'dan öncedir.

Zira Alâeddin Savcı Bey'in oğlu Taceddin Doğanşah'ın mezar kitâbesi H.747 veya 749'dur. (5) Zeki Oral'a göre ise; "

Niksar ve Niksar'a bağlı Fidi Köyü'nde iki zaviyesi bulunan Şems'üd-dîn Ahi Ahmet Nahcivanî'nin Niksar Beyi Sıracü'd-dîn Doğanşah veya Turha Beyi Şeraf'ü'd-dîn Doğanşah gibi ümerâdan bir zatın evlâdı olması muhtemel görünmekte ise de başka bir vesika bulununcaya kadar kat'i bir şey denilemiyor

(6)" diyor.

Bu belgelerden anlaşıldığı kadarı ile, Taceddinoğullarının Kemahlı Ebubekir soyundan gelen ve saygın birkişi olan Seyyid Nureddin Alparslan er-Rufâî soyundan geldiği ve Amasya-Tokat-Niksar-Çarşamba-Samsun yörelerinde, Beylik Dönemi başlangıcında önemli roller üstlendikleri anlaşılmaktadır. Günümüzde ise, sanat tarihi açısından ismi bilinmeyen iki türbeyi adlandırdığımız gibi tarihlerini de tesbit etmiş olmaktayız. Seminer üyelerinin katkıları sayesinde durum daha da berraklaşacak, bundan sonraki araştırmalar, bu iddiamızı ya destekleyecek veya yeni bulunacak belgeler ışığında, yeni yeni sentezlere kavuşacağız.

-----

1. Mehmet Altay Köymen; "Selçuklu Devri Kaynakları Olarak Vakfiyeler", Studi Preottomani e Ottomani, Atti del Convegno di Napoli 24-26 Settembre 1974, Istituto Universitario Orientale, Napoli 1976, s.153-163.

2. Hüseyin Hüsameddin; Amasya Tarihi, C.III, İstanbul 1927, s.31

"Bu kabrin yanındaki cephesi garba nazır olan türbede biraderi Nureddin Alparslan'ın olduğu anlaşıldı" ibaresi bulunmaktadır.

3. Halit Çal; Niksar'da Türk Eserleri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Acar Matbaacılık, İstanbul 1989, s.40-43.

4. Osman Turan ; Selçuklu Devrine Aid Köy Satışı Hakkında Bir Vesika, Vakıflar Dergisi, S. Ogun Kardeşler Matbaası, Ankara 1973, s.127-128.

Prof.Dr. Osman Turan hocamız söz konusu makalesinde Seyyid Nureddin için şöyle diyor : "... Mehmed oğlu Şeyh Nureddin Alp Arslan da şeyhlerin melîki, âlimlerin mürebbisi ve sultanların müşaviri gibi yüksek sıfatları ile mühim bir din adamıdır. Lâkin bugünkü kaynak durumlarına göre her ikisi ve aileleri hakkında başka bir kayda sahip değiliz..."

5. H. Hüsameddin ; Amasya Tarihi, C.III, İstanbul 1927, s.28.

Mezar kitâbesi, M. Oğuz ile birleştirilerek şöyle tamamlanabilir :

1. Hazâ kabru'l emir isfehsalar el-eceli
2. el-Kabieel-Melîk, el-Muzaffer el-Mücâhid-el-Murabıt
3. Tacü'd-Din (Siracü'd-Dîn) Toğansah Alp ibn Savcı
4. Rahimetu'llahu A... ve Erbain ve Seb'a mie.

Anlamı : Bu kabir yüce mücahit, murabıt, muzaffer emiri isfehsalar Savcı oğlu Tacü'd-dîn (Siracü'd-dîn ?) Doğan Şah Alp'indir. 740 (747 veya 749) Mevlûd Oğuz; "Taceddin Oğulları", Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, C.IV, S.5, Kasım-Aralık 1948, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara s.470-487.

Aziz B. Erdeşir-i Esrerebadî ; Bezm-u Rezm, (Çev. Mursel Öztürk), Kültür Bakanlığı Yayınları, Başbakanlık Basımevi, Ankara, s. 199, 299. Burada Alaeddin Savcı Bey için "... zamanın imamı ve önderi, İslâm şeyhlerinin büyüklerinden, Danişmendiye Vilâyeti'nin yöneticisi olan Şeyh Nureddin'in oğlunu, iki tarafın arasını bulmak için aracı tayin etti".

6. M. Zeki Oral; "Ahi Ahmet Nahcivanî Vakfiyesi", İlâhiyat Fakültesi Dergisi, C.III, S.3-4, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1954, s.65.

-----○-----

Yayınlandığı Yer: Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırma Merkezi 1994 ,25.04.1994

Yazar : Sadi BAYRAM

<http://www.sadibayram.com/?page=makaleler&mid=151&id=3>